

Hlavní ambicí této disertační práce bylo detailnější představení jednotlivých trestních teorií, které jsou v české trestněprávní literatuře traktovány víceméně torzovitě a mechanicky, aniž by jim byla věnována významnější pozornost. V zahraniční (zejména anglosaské a skandinávské) literatuře je naopak těmto otázkám věnována v posledních desetiletích zvýšená pozornost a pokud jsem alespoň rámcově představil tuto zahraniční diskusi, měla snad tato práce nějaký smysl.

Věnoval jsem se rovněž „skrytým“ funkcím trestu, které sice nejsou žádnou z trestních teorií zdůrazňovány, jakkoliv hrají ve společnosti nemalý význam. Jejich existenci však nelze přehlížet, ale je naopak nutno je zkoumat a kriticky hodnotit.

Cílem disertační práce však samozřejmě nemůže být pouhé představení zahraniční literatury, ale slovy studijního a zkušebního řádu „musí obsahovat původní tvůrčí přínos pro obor“. V návaznosti na představené trestní teorie jsem se proto pokusil formulovat i vlastní závěry o smyslu, účelu a podstatě trestu, přičemž do velké míry mě oslovila umírněná retribuční teorie. Retribuční pojetí trestu je přitom v české literatuře nezvyklé, zavánějící absolutními a tedy (jak je často nepřímou naznačováno) „středověkými“ a překonanými teoriemi, a pokládám proto za významné zdůraznění jeho pozitivního významu pro trestní právo.

Ukládání trestů musí podle mého názoru vycházet v první řadě z odplatného principu a pokud by se výrazně řídilo utilitárními teoriemi, bylo by tím paradoxně způsobeno více zla než užítku. Utilitární teorie navíc neposkytují ve srovnání s retribučními teoriemi jednoznačnou měřítko pro ukládání trestů, a to i vzhledem k jejich větší různorodosti. Striktní aplikace zásad utilitárních teorií by v praxi ukládání trestů pravidelně znamenalo ukládání nespravedlivých trestů.

Retribuční teorie přitom nevedou k plošně přísnějšímu trestání pachatelů, ale mnohdy naopak zabraňují neadekvátně přísnému trestání, a to zejména v případě recidivistů, přičemž tendence neadekvátně postihovat recidivisty nemá svůj inspirační zdroj v retribučním pojetí trestu, ale v teorii izolační, resp. teorii law and order, které náleží mezi utilitární teorie.

Při promítnutí retribuční teorie do problematiky ukládání trestů jsem v řadě případů kriticky hodnotil stávající právní úpravu i zažitou praxi a snažil se blíže vymezit jednotlivá kritéria pro ukládání trestů a zhodnotit jejich význam. Veden snahou po jasnějším uchopení klíčového pojmu spravedlnosti trestu, jsem možná až příliš úzce tento pojem vymezil s tím, že spravedlivý trest je určen zejména jeho závislostí na spáchaném činu. Spravedlnost trestu jsem přitom postavil do jistého napětí k požadavku šetrnosti trestu, přičemž uložený trest má být maximálně spravedlivý i šetrný současně a oba požadavky se mohou do jisté míry vzájemně korigovat.

Uvědomuji si přitom, že vymezení pojmů spravedlnost a šetrnost trestu je

do značné míry subjektivní a jiní autoři je mohou vymezit zcela odlišně, např. tím způsobem, že zahrnou pojem šetrnost trestu (případně zcela jiný pojem) do pojmu spravedlnost trestu a tedy vymezí spravedlnost trestu lato sensu, spravedlivý trest potom splývá s trestem správným (vhodným). Takové vymezení spravedlivého trestu se mi však jeví jako příliš neurčité a v podstatě nic neříkající, a proto jsem se chtěl tomuto širšímu vymezení vyhnout.

Snažil jsem se ukázat, jakým způsobem se jednotlivé trestní teorie promítají do řady institutů trestního práva hmotného i procesního, jakož i zhodnotit, zda lze tyto konkrétní důsledky pokládat za vhodné či nikoliv.

Shora uvedená témata se mi samozřejmě nepodařilo vyložit zcela vyčerpávajícím způsobem. Ovšem právě poněkud zřetelnější vymezení určitých pojmů, zhodnocení jednotlivých trestních teorií a analýza důsledků z nich vyplývajících pro oblast ukládání trestů může vést k polemikám a námitkám a tak se může tato nelehká problematika více zpřesňovat a jasněji uchopovat.